

LISZT BULLETTIN

November 2017

Franz Liszt Kring

Een woord vooraf door de voorzitter

Martyn van den Hoek tijdens de Liszt-week op het Utrechts Conservatorium.

Deze maand kunnen we terugkijken op diverse activiteiten, die op uiterst plezierige maar ook professionele wijze aantonen dat de Franz Liszt Kring bloeit als nooit tevoren. De donateursdag op 3 september, de Liszt-week op het Utrechts Conservatorium van 18 tot 23 september, onze vertegenwoordiging bij het laatste Internationaal Franz Liszt Pianoconcours in Vredenburg... In de eerste twee maanden van het nieuwe seizoen weten ons ten dele nog onbekende liefhebbers van muziek, vele studenten en leraren nu in ieder geval van ons bestaan af, en dat leidde er onder andere toe dat we tien nieuwe donateurs mochten begroeten.

De Franz Liszt Kring kan en moet groeien. De afgelopen tijd hebben we gezien en gehoord hoe veelzijdig het oeuvre van Franz Liszt is en hoeveel verschillende interpretaties van eenzelfde compositie er mogelijk zijn. Dat leidt onder de aanwezigen tot interessante gedachtewisselingen die, naarmate de evenementen elkaar opvolgen, ons meer en meer enerveren.

Onze basis, Nederland, wordt hierdoor versterkt en dat lijkt me belangrijk in verband met een breed draagvlak voor wederzijdse uitnodigingen op het gebied van Liszt-kennis. Want niet alleen door middel van ons prachtige tijdschrift, maar ook door mogelijkheden in binnen- en buitenland te zoeken om van ons te laten horen, bouwen we mee aan dat draagvlak. Daartoe vonden we in de Hongaarse pianiste en pedagoge Klára Würtz een waardevolle toevoeging aan ons bestuur. Juist ook omdat ze al zolang in Nederland woont, kan zij met haar scherpzinnigheid veel toevoegen aan onze visie op de toekomst.

Daartoe tot besluit een aankondiging ('Kerst met Liszt...'). Wellicht kunnen we voor toekomstige donateurs een paar inschrijfformulieren onder de kerstboom leggen...???

In memoriam Ad de Roij, oprichter van de Franz Liszt Kring

Op 4 november jl. bereikte ons het droeve bericht dat Ad de Roij op 3 november op 65-jarige leeftijd plotseling is overleden ten gevolge van een hartinfarct. Ad was de initiatiefnemer en oprichter van de Franz Liszt Kring: in 1978 belde hij Toos Onderdenwijngaard op met het verzoek of zij hem wilde helpen een stichting op te richten naar voorbeeld van de Engelse Liszt Society. In 1979 was een bestuur gevormd en werd de Franz Liszt Kring in Utrecht opgericht. Ad werd bestuurssecretaris.

De oprichtingsbijeenkomst werd gehouden in Ad de Roij's toenmalige woning aan de Monseigneur van de Weteringstraat in Utrecht, waar tot en met 1982 alle huisconcerten werden gehouden in Ads ruime woonkamer; daar traden op de kolossale Estonia-concertvleugel vele jonge en oudere pianisten van naam op, onder wie Toos Onderdenwijngaard, Daniel Wayenberg, onze huidige voorzitter Martyn van den Hoek en Albert Brussee. De tijden van de Parijse muzieksalons uit de tijd van Liszt en Chopin herleefden

tijdens de talrijke programmatisch interessante en altijd drukbezochte huisconcerten en leden-spielen-voor-leden-avonden. Daarbij waren de vele originele portretten van Liszt aan de muren sterk sfeerbepalend, maar ook de nazit met drankjes en hapjes, die tot diep in de nacht doorgingen en waarbij menige donateur achter de vleugel kroop. Er ontstonden hechte vriendschapsbanden onder de Lisztianen van het eerste uur.

In 1983 verhuisde Ad met zijn vrouw, schilderes Charlotte Molenkamp, naar een monumentale villa aan de Koningshoeve in Tilburg en daarmee kwam er een einde aan de Utrechtse huisconcerten. Die werden verplaatst naar de woning van penningmeester Kees Moes in Baarn, die spoedig ook het secretariaat van Ad overnam. Omstreeks 1990 trad Ad af als bestuurslid. In de daarop volgende jaren ging hij zich meer en meer concentreren op het management van het werk van Charlotte, die als beeldend kunstenaar spoedig nationale bekendheid kreeg.

Enkele jaren geleden verkocht Ad zijn iconografische Liszt-collectie aan het Liszt Archief Delft. Hij bleef echter actief als stimulator van de muziek, onder meer door pianorecitals te organiseren in het Cenakel te Tilburg, in het bijzonder voor zijn hartsvriend pianist en Liszt-concourswinnaar Igor Roma, die hij financieel en facilitair ondersteunde bij het uitbrengen van diens cd's. Zelf bleef Ad als pianist en vooral ook als componist actief en schreef onder andere werken voor accordeon en de pianocompositie Tilburg voor Igor Roma, die dit werk in première bracht.

Ad is altijd iemand van het grote gebaar geweest. In zijn Utrechtse tijd reed hij in de meest opvallende en stellig grootste auto van ons land, een Rolls-Royce, gevat in een handgemaakte Vanden Plas-carrosserie die oogde als een koets. Zijn kasteelvilla was een van de grootste huizen in Tilburg. Tijdens de Liszt-reizen die de Liszt Kring begin jaren '80 organiseerde, viel op hoe gemakkelijk de knappe en toegankelijke Ad zich in het uitgaansleven bewoog.

De laatste keer sprak ik Ad, die ik sinds 1979 als een goede vriend heb beschouwd, na afloop van de eerste finale-avond van het afgelopen Liszt-concours. Hoewel Ad al 65 was, oogde hij nog altijd jong en flamboyant, met dezelfde markante, donkerbruine krullenkop, ontwapenende blik en opvallende kledij die hij had toen hij bijna veertig jaar geleden onze Liszt Kring oprichtte.

Het is onvoorstelbaar dat maar net twee weken na onze ontmoeting condoleances op facebook verschenen, gevolgd door een e-mail van onze wederzijdse

vriend Igor Roma die mij de droeve tijding bracht van Ads plotselinge dood.

Namens het bestuur van de Franz Liszt Kring wens ik Charlotte en zijn twee kinderen Ghislaine en Philippe alle sterkte toe bij het verwerken van dit grote verlies.

Christo Lelie

Klára Würtz treedt toe tot het bestuur

Klára Würtz (1965), de dochter van de kunstschilder Adám Würtz, begon op vijfjarige leeftijd met piano-spelen. Veertien jaar oud werd ze leerling aan de Ferenc Liszt-Akademie, waar ze les kreeg van onder andere Miklósné Máthé, Zoltán Kocsis en György Kurtág. In 1989 sloot ze haar muziekstudie af. Geëngageerd door Columbia Artists Management gaf Klára in 1991 meer dan honderd concerten in de USA, het beginpunt van een internationale carrière. Gehuwd met Pieter van Winkel van Briljant Classics vestigde ze zich in Nederland en vormde samen met Joan Berkhemer en Nadia David een klaviertrio, het Klaviertrio Amsterdam, waarmee ze regelmatig optrad. Andere duo-partners waren Janine Janssen en Timora Rosler. Haar vele cd-opnamen bestrijken hoofdzakelijk werken uit het klassieke en romantische repertoire (Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann, Brahms, Tsjajkowski), maar ze maakte ook cd's met

muziek van Bartók, Janáček en Kodály. Klára is al vele jaren lerares aan het Utrechts conservatorium.

We zijn verheugd een zo erudiete, veelzijdige en muzikale pianiste in ons bestuur te mogen verwelkomen en hopen op vele jaren van prettige samenwerking!

Evenementenagenda

Vrijdag 17 november, aanvang 15:30 uur. *Franz Liszt in/en Venetië*. **Albert Brussee** spreekt over Liszts vele bezoeken aan de lagunenstad en de composities die toen ontstonden. Met muzikale medewerking van David de Best (*Gondoliera* en *Auf Flügeln des Gesanges*) en Albert Brussee (beide versies van *La lugubre gondola* en zijn klavierbewerking van een onbekend lied van Liszt, *Göttliche Gedanken*).

Impressie van de Eerste Donateursmiddag in de Westvest90-kerk te Schiedam

Met een feestelijke intro in B-majeur knalde **Martyn van den Hoek**, onze nieuwe voorzitter, zijn muzikale visitekaartje letterlijk de kerkruimte in met, heel toepasselijk, Franz Liszts transcriptie van *Einzug der Gäste auf der Wartburg* uit Richard Wagners *Tannhäuser*. Dit sprankelende pianowerk, waarmee Martyn de allereerste donateursmiddag opende, was bijna al voldoende voor een geslaagde opening, maar er kwam nog meer, veel meer. Martyn begon met het bedanken van Aad Jordaans, bestuurslid van de Franz Liszt Kring en tevens voorzitter van Stichting Westvest-90 voor het ter beschikking stellen van deze prachtige kerk en concertzaal. Daarna volgde er een toespraak van Martyn met als motto: *Liszt als Bemiddelaar*. Martyn begon zijn toespraak met een welkomstwoord aan onze gasten, de vertrekkende bestuursleden Jan Marisse Huizing en Frederic Voorn. Speciaal woord van welkom was er ook voor de heer Leo

Locatie: Italiaans Cultureel Instituut, Keizersgracht 564, Amsterdam. Entree: € 15,-. De opbrengst komt geheel ten goede aan de restauratie van de San Zaccariakerk te Venetië. Voor meer informatie zie: www.poortersvanvenetie.nl.

Zaterdag 16 december, aanvang 14:15 uur. **Daniel Wayenberg** (Chopin, Liszt) en **Martyn van den Hoek** (Haydn, Beethoven en Liszt) treden op in de Kleine Zaal van het Concertgebouw. Dit is het tweede concert van de Bol Pianoserie. Wayenberg speelt op een (moderne) Bechstein, Martyn op een Steingraber. Voor het bestellen van kaarten (vanaf € 28,-), zie: www.concertgebouw.nl/concerten-en-tickets.

Vrijdag 22 december, aanvang 20.00 uur. Kerstconcert met **Klára Würtz** en **Martyn van den Hoek**. Op het programma: de *Weihnachtsbaum* van Franz Liszt in de zelden gespeelde versie voor piano à quatre mains, en de *Rumänische Weihnachtslieder* van Bartók. Locatie: Amsteldijk 87, Amsterdam. Entree (inclusief een hapje en een drankje): € 10,- voor donateurs met één of twee introducés; € 15,- voor niet-donateurs; € 5,- voor studenten; jeugd onder de 18 gratis; € 25,- voor mensen die ter plaatse donateur worden (de bijdrage voor het komende jaar 2018 is daarmee voldaan). In verband met de catering graag aanmelden voor 15 december bij de secretaris van de Franz Liszt Kring: petervankorlaar@lisztkring.nl.

Cornelissen, afgezant van de Richard Wagner Stichting. Uitvoerig stond Martyn stil bij de absentie van oud-voorzitter Peter Scholcz, en de afwezigheid wegens een ernstige ziekte van ons erebestuurslid Toos Onderdenwijngaard. Peter Scholcz kreeg lovende woorden voor zijn grote verdiensten gedurende zijn voorzitterschap dat bijna dertig jaar heeft geduurd. Bij de afwezigheid van Toos Onderdenwijngaard stond Martyn lang stil. Toos heeft samen met Ad de Roy in 1979 de Franz Liszt Kring opgericht en verder vormgegeven. Martyn kwam in 1980 in contact met de toen nog prille Liszt Kring. Twee aspecten zijn bij uitstek door hen op een hoger plan getild:

- 1) bewondering voor de bonte persoonlijkheid van Franz Liszt en
- 2) respect voor zijn, niet altijd toegankelijke, muziek. De activiteiten van de FLK stonden aan de wieg van

het Internationaal Franz Liszt Pianoconcours. De eerste aflevering daarvan vond in juni 1986 plaats in Utrecht ter gelegenheid van Liszts honderdste sterfdag. Martyn zelf was de Eerste Prijswinnaar van dat allereerste concours. Een tijd lang leek een samenwerking tussen FLK en LC mogelijk. Uiteindelijk waren de belangen van de twee organisaties niet verenigbaar en liepen ze uit elkaar. De complete tekst van de toespraak van Martyn van den Hoek kunt u nalezen op onze website: www.lisztkring.nl.

Onder de titel 'Feiten & Cijfers' gaf onze penningmeester **Johan Verrest** een inkijkje in het financiële reilen en zeilen van de Franz Liszt Kring. Hij stond even stil bij de culturele ANBI-erkenning, waardoor uw giften voor 1,25% tellen bij de giftenaftrek voor de Inkomstenbelasting. Voorts dankte hij de donateurs voor hun jarenlange trouw en wees op de bemoedigende groei van het donateursbestand sinds 2010. Ook tijdens deze dag zijn zes mensen donateur geworden, zeer verheugend! Dit geldt ook de verdere spreiding over de Nederlandse landkaart, mede dankzij de huisconcerten die niet alleen meer in de randstad plaatsvinden maar bijvoorbeeld ook in Groningen en Zaltbommel.

Bij het overzicht 'donaties per jaar' viel het relatief hoge bedrag in 2010 op. Door omstandigheden is toen een herinnering verstuurd naar alle 'achterblijvende' contribuanten wat geresulteerd heeft in een inhaalslag. In de cijfers is, om het beeld niet te vertekenen, de donatie van jaarlijks € 2.000,- van onze superdonateur niet opgenomen. Sinds 2011 wordt dit bedrag onder zeer veel dankzegging ontvangen. Voor het volledige jaarverslag wordt verwezen naar de website, terwijl de penningmeester uw vragen graag wil beantwoorden. U kunt hem bereiken via mail: j.verrest@lisztkring.nl of telefonisch (0495) 591 591.

Albert Brussee besprak en speelde drie onbekende werken van Franz Liszt. Alle composities werden door Albert bewerkt, en/of voltooid. Eerst vertelde hij over de ontstaansgeschiedenis en emotionele inhoud van deze werken, daarna droeg hij de composities voor. Zijn toelichtingen waren boeiend en werden uitstekend door hem voorgedragen op de hem kenmerkende manier: rustig en weloverwogen. De drie onbekende klavierstukken spraken, mede door zijn zorgvuldige voordracht op de vleugel, zeer tot de verbeelding. De titels van deze drie stukken worden hieronder weergegeven, met een korte toelichting in de woorden van Albert Brussee:

1. *Essay sur l'indifférence*. "Deze compositie kon ik eenvoudig voltooien door de laatste zin iets gevarieerd te herhalen. Aldus ontstond een kort maar mooi klavierstuk, zowel harmonisch als ritmisch al naar de toekomst wijzend."

2. *Mazeppa*. "De datering '31 Mai Écorcheboeuf' duidt erop dat deze schets stamt uit het jaar 1832, toen Liszt zeven weken in het dorpje Écorcheboeuf bij Dieppe logeerde bij Mr. de Reiset, de vader van twee van zijn leerlingen. De compositie schetst het begin van de wilde rit van Mazeppa, die, op heterdaad betrapt, op een wild paard werd gebonden en de wildernis werd ingejaagd, een thema dat veel romantische kunstenaars tot inspiratie was; er zijn meer dan 160 kunstwerken op gemaakt, waaronder zestig muziekstukken. Ook deze schets was niet voltooid, maar veel duidt erop dat Liszt ophield de muziek te noteren op het moment waarop het hoofdthema herhaald dient te worden. De componist schreef in zijn schetsen herhalingen nooit opnieuw uit. Op deze wijze kon ook deze compositie voltooid worden zonder veel van mezelf toe te voegen."

3. *Göttliche Gedanken*. "*Göttliche Gedanken* is de titel van een schets gebleven lied van Liszt, dat kortgeleden door Leslie Howard in de Music Section van *The Liszt Society Journal* werd gepubliceerd. Toen ik het werk doorspeelde, klonk het zo goed op piano, alsof het voor dat instrument geschreven was, dat direct de gedachte boven kwam dat deze compositie het ook als pianowerk goed zou doen. De titel komt van een gedicht van Friedrich Rückert. Dat gedicht is sterk pantheïstisch van karakter: de 'Goddelijke Gedachten' herkent de dichter in de natuur, in de bloemen en vlinders, in het gekabbel van een beekje en het geruis van bladeren. In het laatste couplet spreekt hij over de

tuin vanwaar we allen komen en allen naar terug zullen keren. Het is dit religieuze aspect dat mij deed besluiten de op handen zijnde uitgave van mijn klavierbewerking op te dragen aan Toos Onderdenwijngaard, die de laatste jaren tijdens vergaderingen er meer dan eens op heeft aangedrongen wat meer aandacht te schenken aan de 'religieuze Liszt'."

Christo Lelie speelde vervolgens Franz Liszts *Variationen über das Motiv von Bach 'Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen'* (1863; S674) op het in de Westvest90-kerk aanwezige Standaard-orgel van 1913, een prachtig en tegelijk kolossaal variatiewerk op een beroemd motief van Bach. Dit is nu zo'n werk dat uitgevoerd dient te worden op een orgel in optimale conditie. Christo Lelie constateerde in juni van dit jaar al dat het orgel niet aan zijn maatstaven voldeed. Het kerkbestuur liet daarop in augustus het orgel gereed maken door de orgelmaker. Helaas bleek een half uur voor het concert dat een ernstig mankement dat verholpen leek, des te heviger was teruggekomen, waardoor het orgel zelfs onbespeelbaar zou zijn. Op het laatste moment is door de organist van de kerk een balg provisorisch vastgezet, zodat er wel gespeeld kon worden, maar de consequentie van deze ingreep wat dat sommige registers onzuiver klonken, zo bleek tijdens de bespeling. Het pleit voor Christo Lelie dat hij er niet voor terugdeinsde om het werk toch uit te voeren. Ofschoon menig toehoorder zijn wenkbrauwen fronste bij het horen van diverse zweverige orgelregisters kon men er toch doorheen luisteren en was het applaus dat Christo voor zijn prestatie ten deel viel volkomen terecht!

In de pauze konden de banden tussen het bestuur van de Franz Liszt Kring en de donateurs worden aangehaald. De versnaperingen waren voor rekening van de Kring. Men had bovendien de mogelijkheid om cd's te kopen van Martyn, Albert en Frederic Voorn voor de prijs van € 15,- per stuk. Hiervan ging € 5,- naar de kas van de Liszt Kring.

Verslag Liszt-week op het Utrechts Conservatorium

Verslag Liszt-week op het Utrechts Conservatorium
Op 18 september werd op het UC met *Wagners Einzug der Gäste auf der Wartburg* de aftrap gegeven voor een week 'Liszt in Utrecht'. In relatief korte tijd was er door Liszt Kring- voorzitter Martyn van den Hoek en diverse afdelingen van het UC een gevarieerd en boeiend programma samengesteld, waardoor

Na de pauze was het de beurt aan **Wouter Bergenhuizen** (Maastricht, 29 jaar). Wouter wist als enige Nederlandse pianist door te dringen tot de Halve Finale van het Elfde Internationaal Franz Liszt Pianoconcours. Hij verraste ons met een pittig programma. Als eerste werk speelde hij de grote *Sonate in b*. Wouter beschikt over een mooie toonvorming en een prettig in het gehoor liggend toucher. In de sonate was hij nog niet op zijn best; er waren wat misslagen. Maar meteen na het wegsterven van de allerlaagste en tevens de laatste noot van deze sonate speelde hij een werk dat vrijwel niemand van ons ooit eerder gehoord had. Het was het *Rondeau fantastique sur un thème espagnol (El contrabandista)*, S252, uit 1836. Een heftig, maar ook aanstekelijk werk, in een verbluffend virtuoze schrijfwijze. Hoewel dit werk bijna vijftien minuten in beslag nam, heb ik me geen moment verveeld. En dat gold voor de meesten van ons. Wouter wist dit immens lastige pianowerk op een briljante wijze naar zijn hand te zetten, en hij had er zichtbaar plezier in. Een applaus dat minuten lang doorging werd zijn beloning van een werkelijk dolenthousiast publiek.

En hiermede was het rond half zes geworden, en was het officiële gedeelte van deze middag voorbij. Men nam volop de tijd om nog wat na te praten onder het genot van een goed glas naar keuze en heerlijke versnaperingen. Onze indruk was dat deze eerste middag voor donateurs, gezien de lovende reacties, geslaagd was.

Peter van Korlaar

studenten en fans van Franz Liszt zich konden laten inspireren tot het vinden van 'hun' Liszt. Om de hernieuwde samenwerking met het Internationaal Franz Liszt Pianoconcours te benadrukken hield de directeur Rob Hilberink een uitermate duidelijk verhaal waarom concoursen zinvol zijn voor jonge pianisten. De veelzijdigheid van Franz Liszt kent geen

grenzen en dat werd ook belicht tijdens openings-
toespraken van Jos Schillings (directeur UC), Euwe
de Jong (Afd. Theorie UC) en Martyn van den
Hoek. Er vond aansluitend een concert door studenten
plaats. Op een niet briljante vleugel werd er naar
vermogen gemusiceerd.

Op 19 september stond de lezing **Liszt en het lied**
geprogrammeerd. Pianist Sander Artz gaf een goed
getimede voordracht over de verschillen tussen een
liedbewerking en een parafrase. Liszt was zich bewust
van de teksthoud van de liederen en hield zich over
het algemeen aan de vaak eenvoudige vorm en opzet
daarvan. Bij parafrazen ging hij veel vrijer om met het
muzikale materiaal; het zijn fantasieën op bekende
thema's uit een opera die in een volledig nieuwe
samenhang worden gepresenteerd en gevarieerd,
waarbij het accent ligt op het dramatische effect. Als
voorbeeld werd *Réminiscences de Norma* geanalyseerd,
waarin zeven (!) thema's uit Bellini's opera *Norma*
voorkomen (niet het beroemde *Casta diva*), echter in
een totaal andere volgorde als in het origineel. Het
zijn ware herscheppingen; Liszt zou ook als regisseur
zijn sporen hebben verdiend...

Aansluitend was er een concert met studenten van
het UC, die op vaak gemakkelijke wijze over het lied
uitwijdde voordat ze het zongen. De net-voorbije-
vakantierust had sommige pianisten nog in hun
greep en dus kozen ze voor hun bewerkingen soms
wel voor erg rustige tempi...!

Dat Albert Brussee's lezing over **Franz Liszt in/en
Venetië** de dag daarna een goed gestructureerde,
visueel en auditief aantrekkelijke presentatie zou
worden, hadden de meesten die hem kennen wel
verwacht. Maar ook de studenten van het UC waren
unaniem in hun mening dat deze lezing heel veel
'Liszt-Begeisterung' ocriep! Van het onbekende
Chant du Gondolier uit de vroege versie van *Venezia e
Napoli* (1838-40) tot een Venetiaanse 'Willy Alberti',
die met onvervalst Italiaans pathos *La Biondina in
Gondoletta* zong (een bekend gondellied dat Liszt
geparafraseerd heeft), van afbeeldingen van Pallazzi aan
het Canal Grande waar Liszt ooit overnachtte tot een
foto van een heuse zwarte 'lugubre gondola' – Albert
deed ons ruim twee uur geboeid luisteren. Debet aan
dit luistergenoege was ook zijn rustig articulerende
en fraserende stem. Na de pauze werd de relatie met
Wagner en Venetië belicht, iets dat ook in het korte
slotconcert door David de Best (*Gondoliera*),
Maximiliano Moreno Perez (*Canzone*), Maarten
Boogaard (*La lugubre gondola I, Nuages gris*) en Duco
Burgers (*Isoldes Liebestod*) tot uitdrukking werd
gebracht en waarvoor het wederom talrijke publiek
met hartelijk applaus bedankte.

Op Donderdag 21 september werd het voorlopig
zwaartepunt gezet met Christo Lelie's voordracht
Liszt en het orgel over met name diens variaties op
Bachs koraal *Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen*. Christo's
analyses van deze compositie gingen de diepte in en

Sylvia Bruzuela (zang) en David de Best (piano) tijdens 'Liszt en het lied'

lieten niets ongemerkt voorbijgaan. De studenten van het UC, die de voorrondes van het Liszt Concours niet overleefden maar wel dit werk op hun programma hadden, waren dan ook een en al oor! De diverse romantische kerkorgels in Duitsland, die mede aan de wieg stonden van dit meest omvangrijke werk van Liszt voor het orgel, werden doorgesproken en beluisterd. Liszt als organist was, net zoals in zijn componeren, min of meer autodidact en dus zonder teveel ‘do’s and don’ts’. Dat gaf nieuwe richtingen aan de ontwikkeling van het orgelspel in het algemeen. Liszt’s piano-versie, vaak ten onrechte als eerste versie gezien, werd vergeleken met de versie voor orgel. Daarbij werden significante verschillen zicht- en hoorbaar; de meest opvallende daarvan was de overgang naar het slotkoraal van Bach. Afsluitend speelde Martin Oei zowel het *Präludium über Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen* uit 1859 als het drie jaar later ontstane variatiewerk dat centraal stond tijdens deze lezing (*Variationen über das Motiv von Bach: Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen*), nog gevolgd door *Sursum corda* door Alfonso Gonzalez.

De finale van deze week met Liszt vond plaats tijdens een **lunchconcert** in de Hertz-zaal van Tivoli-Vredenburg op 22 september. Onder de titel ‘Liszt & More – Originele werken en bewerkingen van Franz Liszt, gespeeld en gezongen door studenten UC...’ speelden studenten van het UC geïnspireerd en daardoor op een hoger nivo dan op maandag. 450 muziekliefhebbers waren gekomen om te luisteren naar een programma dat langer was dan de toegestane 60 minuten! Ondanks dat verliet maar één persoon de zaal toen de klok 13:30 gepasseerd was. Met dit optreden gaven we het stokje door aan het Liszt Concours dat over een paar dagen begint. Door dit evenement werd Franz Liszt ook door onze Franz Liszt Kring weer in het centrum van de aandacht gebracht, een initiatief dat we op de finaledagen van het concours door middel van een stand in de foyers nog verder hopen te onderbouwen. Hier volgt het volledige programma van het slotconcert:

Martyn van den Hoek

G. F. Händel	Sarabande en Chaconne uit ‘Almira’ (Sophia Thoma)
Felix Mendelssohn	Auf Flügeln des Gesanges (Silvia Bruzuela, David de Best)
Franz Schubert	Ave Maria (Peter Sluijs)
	Gretchen am Spinnrade (Elise van Etten, Myrto Tzelisi)
Schubert / Liszt	Gretchen am Spinnrade: (Myrto Tzelisi)
Mendelssohn / Liszt	Auf Flügeln des Gesanges (David de Best)
Liszt	La Notte (Maarten Boogaard)
Bellini	Slotaria uit Norma 2e Akte: (Elena Hu, Martin Oei)
Bellini / Liszt	Réminiscences de Norma de Bellini, S.394 (Martin Oei)

Elfde Internationaal Franz Liszt Pianoconcours 2017 - een uitzonderlijk hoog niveau!

De Finale

Toen juryvoorzitter Joop Daalmeijer de derde en tweede prijswinnaar bekend maakte, wist het publiek, maar vooral ook de definitieve winnaar, wie de Eerste Prijs zou gaan krijgen: dat was Alexander Ullman (United Kingdom; 1991). Een minuut eerder had Daalmeijer bekend gemaakt dat de charmante Dina Ivanova (Rusland; 1994) de Derde Prijs was toebedeeld. De Tweede Prijs was derhalve voor Minsoo Hong (Zuid-Korea; 1993). Dat Alexander Ullman de Eerste Prijs bijeen zou spelen, was voor velen eigenlijk al geen verrassing meer. Hij toonde zich superieur in het Tweede Pianoconcert in A van Franz Liszt. Onbevangen en ogenschijnlijk zonder zenuwen zette hij het Radio Philharmonisch Orkest onder leiding van Markus Stentz naar zijn hand. Hij

maakte een prachtige entree in het pianoconcert, en benutte alle mogelijkheden om aan de Yamaha CFX een machtige sound te ontlokken. Maar ook in de fijnzinnige begeleidingsakkoorden met de solocellist was hij op zijn best. Ook op de eerste finale-avond bewees hij reeds zijn superioriteit door het spelen van een briljante *Harmonies du soir* (S 139/11) en een al even briljant gespeelde zesde Paganini-etude (S 141/6). Tussen deze twee etudes speelde hij even gedurfd en zeker niet verwacht twee late composities van Liszt: eerst diens naargeestige *Nuages gris* (S 199), gevolgd door het al even koel klinkende *Bagatelle sans tonalité*.

Tweede prijswinnaar Minsoo Hong speelde het Eerste Pianoconcert in Es. Hij kwam wat traag op gang en probeerde aanvankelijk alle noten degelijk

Alexander Ullman tijdens zijn toegift (de zesde Paganini-etude), het hem uitgereikte beeldje van Evelien Goedkoop op de vleugel.

en met grote precisie op hun plaats te krijgen, maar het werd maar geen muziek. Halverwege het concert keerde het tij en wist dirigent Markus Stentz hem toch nog naar een hoger plan mee te nemen. Ook Dina Ivanova speelde dit pianoconcert. Onder haar vingers werd het een totaal ander concert. Fris, fruitig en sprankelend regen de notenreeksen zich aaneen; van haar gezicht was goed af te lezen dat ze er zelf veel plezier in had. Een ronkend slot was haar deel, en in een machtige symbiose met het orkest knalde zij het allerlaatste akkoord uit de vleugel, dat merkwaardig genoeg niet meer door de pianist gespeeld hoeft te worden, daar Liszt het niet genoteerd heeft.

Dina Ivanova was ook tijdens de eerste finale-avond opgefallen door het spelen van een bitse en ongevaarlijke Totentanz in soloversie (S 525). Op deze avond speelde zij ook nog twee prachtige liedbewerkingen van Schubert, namelijk *Auf dem Wasser zu singen* (S 558/2) en *Erlkönig* (S 558/4). Deze laatste bewerking had misschien iets meer diepgang kunnen krijgen door het tempo wat trager te nemen. Minsoo Hong, misschien wel de meest degelijke pianist in het geheel van veertien kandidaten, speelde een ingetogen *Spozalizio* (S 161/1) op de eerste finale-avond, gevolgd door de bijna briljant uitgevoerde *Réminiscences de Norma* (S 394), waar ik persoonlijk toch iets meer muzikanteske 'drive' in verwacht had. De internationale jury bestond uit gerenommeerde

leden die allen al eens eerder in de jury van het Liszt-concours hadden gezeten: Dmitri Alexeev (Rusland); Andrea Bonatta (Italië); Frederic Chiu (USA); Janina Fialkowska (Canada); Peter Frankl (Hongarije); Markus Groh (Duitsland) en Leslie Howard (United Kingdom). Juryvoorzitter was Joop Daalmeijer.

De Halve Finale met 14 kandidaten

De grootste vernieuwing in deze editie van het concours is zeker het besluit geweest om de Halve Finale uit drie rondes te laten bestaan en deze Halve Finale meteen maar te vullen met 14 kandidaten. Deze 14 kandidaten werden al in een vroegtijdig stadium geselecteerd uit de voorrondes die in vier wereldsteden plaatsvonden.

Uit de geboortedata blijkt dat Ayumu Yamanaka uit Japan al 29 jaar was ten tijde van het concours, evenals Wouter Bergenhuizen (Nederland) die iets jonger is dan Ayumu. De jongste deelnemer was Michelle Candotti; ten tijde van het concours was zij 21 jaar. Overige bijzonderheden waren dat Wouter Bergenhuizen en Ran Feng de kwartfinale al hadden bereikt bij het Tiende Internationaal Franz Liszt Pianoconcours in 2014. Sergey Belyavskiy had in 2014 de Halve Finale bereikt en kreeg toen ook de Henk de By-aanmoedigingsprijs. Jenny Chen, tenslotte, mocht reeds in 2011 de Henk de By-aanmoedigingsprijs in ontvangst nemen, met een daarbijbehorend bedrag van € 3000.

Waar kwamen deze kandidaten vandaan?

De 14 kandidaten in alfabetische volgorde op de achternaam.

Voornaam	Achternaam	Nationaliteit	Geb.datum
Sergey	Belyavskiy	Rusland	1993-02-11
Wouter	Bergenhuijzen	Nederland	1988-06-26
Leon	Bernsdorf	Duitsland	1992-09-11
Michelle	Candotti	Italië	1996-05-18
Jenny	Chen	Taiwan	1994-03-21
Han	Chen	Taiwan	1992-02-20
Ran	Feng	China	1991-06-03
Minsoo	Hong	Z-Korea	1993-04-20
Jan	Hugo	Z-Afrika	1991-02-01
Dina	Ivanova	Rusland	1994-12-25
Asagi	Nakata (v)	Japan	1995-05-04
Alexander	Ullman	United Kingdom	1991-06-29
Ayumu	Yamanaka	Japan	1988-05-05
Jeong	Yonghwan	Z-Korea	1991-11-10

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat het Verre Oosten (dat zijn China, Japan, Zuid-Korea en Taiwan) alleen al de helft van het aantal kandidaten leverde: zeven kandidaten. Uit Rusland kwamen ook nog twee kandidaten.

Wie alle rondes heeft gevolgd en ook nog eens de meeste voorrondes, wist zonder twijfel dat met de selectie van de drie finalisten er minstens drie kandidaten achter zouden blijven die ook 'recht' hadden gehad, gezien hun constante prestaties, om tot finalist uitverkoren te worden. Helaas voor hen, de huidige regels van het concours schrijven voor dat er maar plaats is voor drie finalisten. Zo zou Leon Bernsdorf een goede kans hebben gemaakt, evenals Ayumu Yamanaka en Sergey Belyavskiy. Laatstgenoemde kreeg de Internationale Persprijs ten bedrage van € 3000 uitgereikt door Christo Lelie, voorzitter van de internationale persjury. Michelle Candotti (Italië) kreeg de Henk de By Junior Award uitgereikt, ten bedrage van € 3000, door de voorzitter van de jongerenjury, Nino Gvetadze.

Zoals ik al eerder opmerkte, de grote winst van dit pianoconcours bestond uit het instellen van drie speelrondes. In elke speelronde kon de kandidaat kiezen uit samengestelde repertoireblokken uit het omvangrijke oeuvre van Franz Liszt. Tijdens de eerste ronde op 8 en 9 oktober kon men kiezen uit een aantal transcripties en parafrases, tijdens de tweede 'Semi-final Round' uit een aantal kamermuzikale werken voor viool en piano (met de Hongaarse violist Barnabás Kelemen), en tijdens de derde speelronde uit originele composities van Franz Liszt.

Een voorbeeld van zo'n blok uit de derde ronde was bijvoorbeeld: *Bénédiction de Dieu dans la solitude* (S 173/3), *Zweiter Mephisto-Walzer* (S 515), *Csárdás* (S 225/1) en *Csárdás obstinée* (S 224). Dit blok werd slechts eenmaal gekozen, namelijk door Alexander Ullman. Onnodig om op te merken dat velen hem toen al als mogelijke finalist zagen. Wie per se de grote Sonate in b wenste uit te voeren, kon dat werk kiezen bij blokje h. Maar er hing wel een prijskaartje aan, want behalve de Sonate moest de kandidaat dan ook nog eens het *Rondeau fantastique sur un thème espagnol (El contrabandista)* (S 252) uitvoeren. Dit werk, al gauw in de wandelgangen de 'Contrabandiet' genoemd, zorgde voor de nodige problemen. Naar mijn weten is het nooit eerder op een Nederlands Liszt-concours uitgevoerd. Het bleek een uiterst lastig variatiewerk te zijn op een razendsnel tarantella-ritme, vol met ingewikkelde loopjes, trillers, arpeggio's, zeer snelle octaafgangen, enz. Veel pianisten beten er hun tanden op stuk. Sergey Belyavskiy daarentegen wist het stuk in minder dan tien minuten te volbrengen, waardoor hij nog tijd over had voor de prachtige etude *Feux Follets*, hetgeen hem in ieder geval de Persprijs opleverde.

De kamermuziekronde, met participatie van de fantastische Hongaarse violist Barnabás Kelemen, bleek een gouden greep te zijn. Er kwamen heel wat fraaie, maar ook hartstochtelijke miniaturen voor viool en piano voorbij. De meeste pianisten gaven Kelemen een keurige begeleiding, alhoewel je in de Hongaarse Rapsodie nr. XII (S 379a) nog moeilijk van een begeleiding kunt spreken, daar de partijen van viool en piano volkomen gelijkwaardig aan

elkaar zijn. Fraaie hoogstandjes konden we beluisteren in het samenspel van Alexander Ullman, Dina Ivanova en Michelle Candotti

De vleugels

De kandidaten mochten bij dit concours kiezen uit maar liefst acht vleugels; van de merken Steinway, Yamaha, Fazioli en Maene waren ieder twee exemplaren beschikbaar. Twee vleugels van hetzelfde merk konden toch wel flinke verschillen in klank en resonantie geven. Het merk Maene was nieuw. Het betrof hier een door de Belgische klavierbouwer Chris Maene nieuw gebouwde rechtsnarige vleugel. Deze vleugel werd zo'n twee jaar geleden gebouwd in opdracht van de beroemde dirigent en pianist Daniel Barenboim. In tegenstelling tot de kruisnarige vleugel, waar de verschillende klanklagen (laag, midden en hoog) direct met elkaar versmelten, blijven bij de rechtsnarige vleugel de unieke klankeigenschappen van de verschillende registers behouden, ook al doordat de nerven in de houten zangbodem parallel lopen aan de snaren. De vleugel behoort op deze manier zeer transparant te klinken. Helaas voor Maene, slechts één kandidaat koos voor deze rechtsnarige vleugel, de Zuid-Afrikaan Jan Hugo. Het resultaat viel tegen. Jan Hugo bleek met name in de forte- en fortissimo-passages van zijn repertoire, niet in staat om zijn publiek te overtuigen. Het instrument ontwikkelde onder zijn vingers dan een enorm volume. De bassen begonnen dan te grommen en te brullen, als een troep wilde leeuwen op een savanne. De transparante eigenschappen van het instrument werden hierdoor behoorlijk geweld aangedaan.

De voorrondes

In vier wereldsteden werden circa zes maanden geleden

audities gehouden. Iedere kandidaat mocht zijn kunsten vertonen in een zelf gekozen programma van dertig minuten. 74 kandidaten uit 25 verschillende landen schreven zich in. Uiteindelijk vielen er 15 af, zodat 59 kandidaten daadwerkelijk een auditie hebben afgelegd. Deze 59 kandidaten mochten voorspelen in vier wereldsteden en dat leverde onderstaande verdeling op.

De jury voor de preselectie bestond uit vier winnaars van eerdere Liszt-concoursen: Nino Gvetadze, Igor Roma, Michael Lewin en Yingdi Sun. Juryvoorzitter was Rob Hilberink, directeur van het Liszt-concours.

Slotbeschouwing

Dit Elfde Internationaal Franz Liszt Pianoconcours werd gekenmerkt door een ongekend hoog niveau. De selectie van slechts 14 kandidaten uit een aantal van 59 pianisten zal daarbij zeker een rol hebben gespeeld. De winnaar van de eerste prijs, Alexander Ullman, wordt door sommigen al in het rijtje van illustere voorgangers, zoals Enrico Pace en Igor Roma, geplaatst. Ullman won in 2011 ook al de Eerste Prijs van het Liszt Pianoconcours in Boedapest. De beslissing om deze 14 kandidaten in drie rondes te laten spelen zorgde tevens voor een verrijking van het te spelen repertoire. We kregen de indruk dat het aantal bezoekers dalende was. De hoge entreprijzen en de mogelijkheid om alle rondes live te kunnen volgen via de webcam zullen daar zeker debet aan zijn geweest. Vooral op de gala-avond viel een groot aantal lege zitplaatsen op. Dat was jammer, want niets kan de live-beleving van zo'n spannende avond evenaren.

In de Hertz-zaal waren alle verrichtingen te volgen op een groot videoscherm, evenals later ook in de

Vier wereldsteden	Uiteindelijk in Halve Finale	Finale plaats
Tokyo: 6 kandidaten	-	-
Moskou: 7 kandidaten	Sergey Belyavskiy Dina Ivanova	Dina Ivanova (3e prijs)
New-York: 12 kandidaten	Leon Bernsdorf Jenny Chen Han Chen	
Utrecht: 34 kandidaten	Wouter Bergenhuizen Michelle Candotti Ran Feng Minsoo Hong Jan Hugo Younghwan Jeong Asagi Nakata Alexander Ullman Ayumu Yamanaka	Alexander Ullman (1e prijs) Minsoo Hong (2e prijs)

De drie prijswinnaars; uiterst links presentator Christian Kuyvenhoven.

grote zaal van Tivoli-Vredenburg. De programma's waren voor het eerst weer compact afgedrukt in een fraai vormgegeven boekje dat voor de luttele prijs van € 2 kon worden aangeschaft.

Het bestuur van de Franz Liszt Kring, bijgestaan door enkele behulpzame donateurs, kreeg van de directie van het Liszt-concours alle medewerking om tijdens de Halve Finale maar ook tijdens de eerste Finale-avond flyers en jaarboeken uit te reiken. Met de komst van Martyn van den Hoek als voorzitter werden ook de contacten met het Liszt-concours weer aangehaald.

Peter van Korlaar

Christo Lelie gaf Liszt-project op Codarts

Bestuurslid en vicevoorzitter Christo Lelie heeft in oktober jl. een tweedaags Liszt-project verzorgd voor de studenten hoofdvak Orgel aan het Conservatorium van Codarts, Rotterdam. Op de eerste dag kregen de studenten een lezing met powerpoint-presentatie, waarin het orgeloeuvre van Liszt behandeld werd, ingebed in de biografie van de componist. Evenals bij de soortgelijke lezing die hij in september tijdens de Liszt-week op het Utrechts Conservatorium gaf, volgde in de tweede helft een analyse van het orgelwerk *Weinen, Klagen, Sorgen Zagen*, waarvan de twee piano-versies en die voor orgel met elkaar vergeleken werden.

Op de tweede dag gaf Christo Lelie in het ochtend-programma een masterclass op het monumentale Witte-orgel in de Oude Kerk te Delft. Hierin speelden de studenten speciaal voor dit project ingestudeerde orgelwerken van Liszt, waarvan de interpretaties besproken werden. 's Middags volgde een excursie naar Lelie's woning, waar de studenten kennis konden maken met diverse historische toetsinstrumenten en een rondleiding kregen langs de bijzondere Liszt-collectie. Tenslotte gaf Lelie aan de vleugel een lecture-recital over Liszt's *Via crucis*. De meeste studenten hadden weinig kennis van Liszt. Zij en orgeldocent Bas de Vroome hebben het Liszt-project als zeer leerzaam en inspirerend ervaren. Christo Lelie hoopt in de toekomst dit project ook op andere conservatoria te kunnen herhalen.

De Italiaanse gaststudente Francesca Ajossa bespeelt het Alexandre-harmonium uit 1866 in de Muzieksalon van Christo Lelie.

Wist u dat....

Franz Liszt een boek (een artikel?) over de muziek van de toekomst heeft willen schrijven? Zijn leerling Arthur Friedheim schreef hierover in zijn *Life & Liszt* het volgende: “In zijn late jaren was de Meester gewoon ’s ochtends om vijf uur op te staan. Ik bezocht hem op dat vroege uur menigmaal en speelde hem zelfs soms wat voor. Gekscherend vroeg hij me dan of ik nòg op was of àl op was (“Noch auf, oder schon auf?”). Op de laatste van die vroegochtendlijke bezoeken vond ik hem turend in boeken en oude manuscripten. Met zijn toestemming kwam ik naast hem zitten en assisteerde hem bij deze interessante bezigheid. Daar viel mijn oog op een manuscript dat me bijzonder interesseerde. Ik nam het op, las de titel en zei: “Hiermee roept u een boel nonsens over uzelf af, dat hierover in de toekomst geschreven zal worden.” Ik verwachtte een berisping voor mijn opmerking, maar hij antwoordde heel serieus: “Dat zou wel eens kunnen, ja. Ik heb het nog niet gepubliceerd omdat de tijd er nog niet rijp voor is.” De titel van het boek was: ‘Schetsen voor een Harmonie van de Toekomst’.” [Vrij naar: *Life & Liszt* door Arthur Friedheim, uitgegeven door Theodote L. Bullock; Dover Publications, New York, 2012, p.165,166]

Het manuscript is nooit teruggevonden. Is het verloren gegaan, heeft iemand het na Liszt’s dood achteloos weggegooid of bewust vernietigd, bang dat de inhoud de reputatie van de componist zou schaden? We weten het niet, maar betreuren het verlies van dit geschrift.

Albert Brussee

Rectificatie

Peter van Korlaar verzocht me naar aanleiding van de correspondentie met de zusters op Nonnenwerth de volgende rectificatie op te nemen.

Er stond:

Het gymnasium straalde rust, orde en beschaving uit

De orde bestaat nog maar uit twaalf zusters, gestaag moet men afscheid nemen van elkaar wegens ouderdomsziekten of overlijden. Ze woonde zes jaar in het moederklooster in Heijthuizen (in Nederlands Limburg).

Dit had moeten zijn

Het gymnasium straalde rust, orde en beschaving uit

Momenteel wonen in het klooster nog 12 zusters, geleidelijk aan moet men afscheid nemen van elkaar wegens ouderdomsziekten of overlijden. De congregatie der Franciscanessen bestaat wereldwijd echter nog uit ca 1300 zusters, de communiteit rond Nonnenwerth uit 54 zusters, in Nederland zijn nog 40 zusters. Zuster Theresia woonde zes jaar in het moederklooster in Heijthuizen (in Nederlands Limburg).

Eindredactie: Albert Brussee

Met bijdragen van Martyn van den Hoek, Christo Lelie en Peter van Korlaar.

Lay-out: Joop Berkhout

Het bestuur van de Franz Liszt Kring wordt gevormd door: Martyn van den Hoek – voorzitter; Christo Lelie – vice-voorzitter, eindredacteur van het *Tijdschrift van de Franz Liszt Kring*; Peter van Korlaar – secretaris; Johan Verrest – penningmeester; en bestuursleden Toos Onderdenwijngaard, Albert Brussee (eindredactie *Liszt Bulletin*), Klára Würtz, Yoram Ish-Hurwitz (webmaster) en Aad Jordaans (sponsorwerving)

Bankrekening NL07 RABO 0365512613 ten name van Stichting Franz Liszt Kring
Bank Identificatie Code (BIC): RABONL2U

Stichting Franz Liszt Kring • Secretaris Peter van Korlaar • Marslaan 3, 5331 TW Kerkdriel
Telefoon (0418) 63 12 54 • GSM (06) 51 11 60 94 • E-mail pa.vankorlaar@planet.nl • www.lisztkring.nl